

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ВНЗ

Тетяна КРАВЦОВА (Кіровоград)

В статті розкриваються особливості соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю. Автор звертає увагу форми та методи соціально-педагогічної роботи із студентами в умовах соціокультурного середовища ВНЗ.

В статье раскрываются особенности социально-педагогической работы со студенческой молодежью. Автор обращает внимание формы и методы социально-педагогической работы со студентами в условиях социокультурной среды высшего учебного заведения.

Ключові слова: соціально-педагогічна діяльність, студентська молодь, соціокультурне середовище ВНЗ.

Розбудова держави, зміни суспільного життя різко визначили соціально-економічні, суспільно-політичні та духовно-культурні проблеми різних соціальних груп молоді. На соціалізацію молоді впливають: об'єктивні, суб'єктивні умови мікросередовища і соціальні

відносини, які проходять у суспільстві та відображаються у свідомості молоді, їх потребах, мотивах, ціннісних орієнтаціях. Виховний вплив на молодь, яка навчається, - найважливіша сторона та складова частина процесу соціалізації. Вища школа, як основна сфера формування кваліфікованих спеціалістів, фокусує всі відтінки суспільного розвитку та проблем, що накладаються на соціальну сутність студентської молоді. Спираючись на соціокультурний підхід, мож-на уявити соціокультурне середовище як соціальне середовище, яке існує у сфері освіти і наповнене певним культурним змістом, до складу якого насамперед входять норми та

цінності. Соціокультурне середовище, в якому існує освіта, може сприяти її розвитку і обумовлювати становлення змісту підготовки студентської молоді.

Особливістю студентства є те, що це однорідна вікова група, з єдиним видом діяльності - навчанням (добровільним та усвідомленим), із загальною ціллю: отримання вищої освіти за даним фахом, група зосереджена в місті, має приблизно однаковий рівень освіти та життєвий досвід. У цілому специфічне положення студентської групи пояснюється створенням умов для швидкого отримання нового, творчої реалізації особистості в процесі навчання. Молодь проявляє гостру, емоційно забарвлену, підвищену нетерпимість до недоліків у суспільному житті, до розбіжності слів із справами.

На думку вчених В.Г.Бочарова, В.Т.Лісовського, Ф.С.Макова, З.Моркунаса, Є.Б.Старовойтенко у центрі уваги соціально-педагогічної роботи у повинна бути соціалізація особистості, її інтеграція в суспільство як альтернатива відособленості, "випадання" із нормованих соціальних стосунків

Отже, на сьогоднішній день при роботі із студентською молоддю виникає потреба актуалізації, інтенсифікації соціально-педагогічної роботи в студентському середовищі. Тому метою даної статті є дослідження особливостей соціально-педагогічної роботи із студентською молоддю в соціокультурному середовищі.

Особливість соціально-педагогічної діяльності у ВНЗ - це по суті проблема організації саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення особистості студента, яка вирішується, перш за все, завдяки створенню у суспільстві суб'єктивних і об'єктивних умов, що спонукають молоду людину формувати в собі необхідні якості в умовах соціокультурного середовища ВНЗ. Саме час навчання у вищому навчальному закладі збігається, як правило, з періодом становлення ціннісної свідомості молодої людини, її моральних і професійних якостей, її самовизнання де вона запозичує із поля вибору, що надає соціокультурний простір. У цьому зв'язку ВНЗ і його середовище виступатимуть важливою умовою формування особистості студента. Саме соціокультурне середовище покликане допомогти молодій людині увійти в нове, постіндустріальне суспільство, опанувати культуру, її цінності й успішно діяти в реальному житті.

На думку таких вчених В.Г. Баженова, І.В. Бестужева-Лади, В.П. Бітінаса, Б.А. Бриліна, М.Ф. Головатого, М.З. Ільчикова, В.Г. Литвиновича соціально-педагогічну роботу

ВНЗ мають організовувати і реалізовувати як окремі фахівці (соціальні педагоги, психологи), так і окремі структури та інфраструктури (соціальна служба, позанавчальні виховні інститути, неформальні об'єднання з позитивною установкою, студентське самоврядування, громадські організації тощо), які виконують багатогранні функції. Без сумніву, розвиток особистості як суб'єкта соціокультурного середовища залежить від змін соціокультурної ситуації, політичні, економічні, правові, освітні зміни, навіть досить радикального характеру. А відтак кожній молодій людині в умовах соціокультурного середовища вищого навчального закладу доцільно мати особистісні і соціальні якості, рівень розвитку необхідних властивостей. Зокрема, можна назвати такі:

- психологічну стійкість до стресових факторів і мобільність, готовність до будь-яких можливих змін умов соціуму і природного середовища;
- світоглядну і моральну стійкість до змін соціокультурного середовища, орієнтацію на нові цінності;
- здатність до адекватної орієнтації й оптимізації своїх дій у полі невизначеності вибору і слабкої прогнозованості розвитку ситуації;
- готовність приймати рішення і нести відповідальність за їх реалізацію та за результати і наслідки;
- уміння визначати адекватні цілі, а також обирати оптимальні стратегії і тактики для досягнення результату в конкретному соціокультурному середовищі.

Соціальні особливості вікового періоду, характерні для студентства, пов'язані з переходом від залежного періоду дитинства та юності до періоду самостійної і відповідальної зрілості. Різниця між старшокласником і студентом виявляється в набутті певного життєвого досвіду, у професіоналізації інтересів, у практичному застосуванні знань, новому розумінні людських взаємовідносин (проблем кохання, ревності, усієї складності стосунків чоловіка і жінки, взаємин між поколіннями), у спробах усвідомити все те, що досі не викликало сумніву.

Місце і роль студентства в соціальній структурі суспільства обумовлюється його основними соціальними функціями. Головна з них - накопичення знань, вироблення вмій і навичок для використання соціально-професійних функцій інтелігенції в різних сферах суспільного життя. Підготовка висококваліфікованого фахівця, здатного до творчої інтелектуальної діяльності – основне

завдання ВНЗ і головна мета студента, як члена студентської групи.

Особливістю системи соціально-педагогічної роботи в студентській групі є те, що вона розглядається як складова системи професійної підготовки майбутнього фахівця, як сукупність різноманітних форм, засобів і методів виховного впливу на студентів й організації їх взаємодії, як шлях формування професійної свідомості студентів, розвиток емоційно-ціннісного ставлення до професії, відпрацювання професійних умінь та навичок у студентів.

Студентська група - це певний колектив, соціальний організм, що безперервно розвивається та виступає як стійка форма цілеспрямованої та педагогічне доцільної організації найбільш контактного спілкування студентської молоді для здійснення різноманітних видів діяльності взаємовиховання і самовиховання [1].

Зауважимо, що до характерних рис академічної студентської групи відносять: різноманітність видів діяльності, в яку включаються її члени, широта та інтенсивність контактів, відображення у своїй сутності всіх суспільних верств населення, професійну спрямованість студентського колективу. Проте, професійна спрямованість виступає тим стрижнем, навколо якого розвивається студентська група та формується готовність її членів до соціальної адаптації в суспільстві, через середовище ВНЗ.

У підструктурі професійної спрямованості, діяльності студентської групи як виховного колективу П.О.Просецький, В.О.Голубева, В.О.Семиченко виділяють: спільність професійно обумовлених мети та завдань, потреб, інтересів, переконань та ідеалів студентів; прийняття кожним членом групи спільних значущих мети та завдань; наявність колективних перспектив, які передбачають діяльність на спільну користь; наявність спільних справ; покликання до однієї професії; ставлення до професійної діяльності; наявність стійкої необхідної та достатньої системи суспільно та професійно цінних традицій; прийняття учасниками колективної творчої діяльності; наявність заходів у системі соціально-виховної роботи на підсилення професійної спрямованості колективу; наявність раціонально складеного спільного зусиллями членів групи та куратора плану розвитку колективу, його творче здійснення [5, 28].

Особливістю системи соціально-виховної роботи в студентській групі є те, що вона розглядається як складова системи професійної підготовки майбутнього фахівця; як сукупність різноманітних форм, засобів і методів

виховного впливу на студентів й організації їх взаємодії; як шлях формування професійної свідомості студентів, розвиток емоційно-ціннісного ставлення до професії, відпрацювання професійних умінь та навичок у студентів.

Головною метою соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю є створення у вищих навчальних закладах освіти певних умов для позитивно орієнтованої соціалізації особистості, яка сприяє соціальному розвитку та самореалізації молодого покоління в інтересах особистості та суспільства [4]. Виховання фізично та морально здорової людини, яка здатна визначати та творчо виконувати пріоритетні фахові завдання; формування соціально активної, самостійної особистості, яка в поєднанні з професійною майстерністю та ініціативністю проявляє оптимізм, навички позитивного мислення; надання знань законів соціально-економічного розвитку суспільства, володіння методами управління колективом на підприємстві з урахуванням соціальних потреб суспільства - ці та інші риси молодого спеціаліста формуються в процесі проведення соціально-педагогічної роботи у ВНЗ, активної взаємодії всіх структур виховання та студентського самоврядування закладу вищої освіти.

Цілі соціально-педагогічної роботи у ВНЗ можуть бути зведені до двох аспектів:

- до організації соціального захисту та охорони прав і допомоги студентам і викладачам з боку держави, ВНЗ, суспільства;
- до створення умов для подальшого формування та виявлення студентами і вихователями своїх соціальних якостей для розвитку власних здібностей, збільшення ступеню самоконтролю та самоорганізації для рішення особистих проблем.

До завдань соціально-педагогічної роботи із студентською молоддю у вищому навчальному закладі належать:

- адаптація студентів у суспільному, виховному та навчальному житті вищого навчального закладу;
- створення умов для самореалізації студентів та викладачів;
- створення умов для самоствердження студентів та викладачів "слабких" груп;
- діагностика соціальних, особових, навчально-виховних проблем студентсько-викладацького складу ВНЗ;
- соціально-педагогічна профілактика професійних особистісних якостей;
- соціально-педагогічна корекція та реабілітація;
- соціально-педагогічний контроль та корекція навчально-виховного процесу ВНЗ;

- соціально-педагогічне проектування та експертиза соціально-педагогічних проєктів;
- посередництво у вирішенні певного кола питань особистості між студентами та викладачами, між клієнтами студентсько-викладацького складу та різними організаціями;
- реклама та пропаганда соціально-педагогічних послуг і залучення студентсько-викладацького складу до волонтерської соціально-педагогічної діяльності;
- допомога студентам із працевлаштуванням;
- соціальна допомога молоді з певними фізичними вадами, дітям-сиротам, дітям із багатодітних сімей;
- інформування студентів щодо їх прав та обов'язків;
- соціальна підтримка талановитої молоді;
- інноваційна діяльність у галузі соціально-педагогічної роботи. [4; 3;6]

Як бачимо, соціально-педагогічна робота зі студентською молоддю має свої особливості: адаптація студента до умов функціонування вищого навчального закладу; корекція (захист) відносин між викладацьким складом та молоддю, яка навчається; попередження можливих фізичних, психічних і соціокультурних зіткнень окремого індивіду і груп ризику; розвиток студента як неповторної особистості, формування якості творчого професіонала через процес навчання, виховання, соціалізації.

Тому соціально-педагогічна робота у вищих навчальних закладах носить адресний характер і має враховувати: сфери життєдіяльності студента; актуальні й найтипівіші соціальні та психологічні проблеми молоді; вік, стать, соціальний статус кожного студента; рівень соціальної активності студента та його ставлення до майбутньої професії

Провідна ідея концепції соціальної роботи з студентською молоддю в Україні полягає в розумінні її як багаторівневої системи, підсистемам якої властиві відносна самостійність, технологічність та ефективність залежно від об'єму (напрямку соціальної роботи) й об'єкта (особистість, студентська група, студентська молодь) соціально-педагогічного впливу.

Соціально-педагогічна робота у вищих навчальних закладах здійснюється в таких напрямках: соціальна профілактика та допомога, соціальна адаптація, соціальний захист та охорона драв молоді, соціальна корекція, соціальна реабілітація (з властивими їм підсистемами), змістом, формами і методами організації соціально-педагогічної роботи.

Соціальна профілактика - це соціально-педагогічна діяльність, що ґрунтується на виявленні несприятливих психолого-біологічних умов, пси-холого-педагогічних факторів, які зумовлюють відхилення в навчанні, вихованні, психічному і соціальному розвитку кожного студента, в його поведінці, стані здоров'я, отримання вищої освіти, самоосвіти, а також на організації життєдіяльності та дозвілля студентів. Соціальна профілактика у роботі із студентською молоддю полягає у роз'ясненні правових норм соціально значущої діяльності та поведінки; ознайомленні з нормативними міжнародними та державними документами, які забезпечують розвиток особистості, право одержання різнорівневої освіти, вибір професії; наданні студентам інформації про можливі наслідки асоціальних дій, нехтування студентської молоді здоровим способом життя, відмови від культурного проведення дозвілля; організації заходів щодо здійснення програми позитивної життєдіяльності особистості; забезпеченні системи соціального захисту студентської сім'ї, молодих матерів, сиріт; виховання почуття відповідальності за можливі наслідки протиправних дій.[4]

Зміст соціальної допомоги полягає в цільовій реалізації системи соціальної роботи з молоддю (робота з сім'єю, розв'язання конфліктів між молодим подружжям чи у стосунках між студентами, працевлаштування, організації культурно-дозвільної діяльності, охорони здоров'я); наданні допомоги, пільг та інших видів соціальної підтримки малозабезпеченим студентам, молодій студентській сім'ї, яка виховує дітей, у тому числі дитину-інваліда, опікає сироту; матеріальному забезпеченні в разі тимчасової або постійної втрати працездатності, втрати годувальника; реалізації заходів діючої системи соціального забезпечення; створенні умов розвитку творчого потенціалу особистості, державної підтримки інтелектуальної еліти та обдарованої молоді; захист прав працездатної молоді в галузі праці в умовах різних форм власності. [7]

Соціальна адаптація студентської молоді плягає у процесі або результаті активного пристосування студента до умов функціонування вищого закладу освіти за допомогою різних заходів. Процес адаптації з точки зору гуманістичної педагогіки базується на вивченні та гармонійному задоволенні індивідуальних прагнень, інтересів, потреб особистості та створення умов для її здорового, щасливого життя в студентському середовищі, суспільстві. [3]

Завдання, які сприяють успішності соціальної адаптації студента:

- розвиток особистісних якостей студента (самостійність, активність, відповідальність, наполегливість у навчанні, самоосвіті);

- формування у ВНЗ на всіх його структурних підрозділах особового мікроклімату тепла й довіри, доброзичливості та взаєморозуміння, співпраці та взаємовиручки, прагнення до створення внутрішньої єдності всіх членів колективу та взаємопідтримки один одного на всіх рівнях;

- розвиток студентського самоврядування, студентського гуртожитку, студентських клубів;

- єдність навчання та виховання, яке сприяє розвитку, соціалізації особистості студента.

Соціальний захист та охорона прав молоді - це система соціально-правових заходів і гарантій, які забезпечують реалізацію та охорону законних прав і свобод студентської молоді [3].

До основних напрямків захисту та охорони прав молоді відносять: інформаційно-правову допомогу студентам з питань їхніх прав і обов'язків, одержання диплома вищої освіти різних рівнів, професії; задоволення загальноосвітніх та професійних інтересів, потреб кожного студента в організації предметів за вибором; задоволення культурних потреб та потреб дозвілля; організація соціально значущої діяльності студентської молоді з урахуванням актуальних потреб з метою створення умов для самореалізації, самоосвіти та профілактики правопорушень, гострих конфліктних ситуацій; соціальне навчання молоді, що сприяє формуванню норм життя в умовах суспільства з ринковими відносинами, демократичними правами і свободами; соціально-психолого-педагогічна та юридична підтримка обдарованої молоді, груп ризику з метою подолання кризових ситуацій, труднощів в їхній соціальній адаптації у ВНЗ, суспільстві.

Соціально-педагогічна корекція (як один із напрямів соціальної роботи з молоддю) - це вид соціальної діяльності, яка проводиться на основі глибокого аналізу результатів діагностики навчання, виховання, розвитку, соціалізації студента та реалізується через заходи щодо попередження та подолання негативних явищ у молодіжному середовищі, труднощів у спілкуванні та міжгрупових взаєминах, формування адекватної соціально значущої діяльності.[3]

До умов успішності проведення соціально-педагогічної корекції серед студентів відносять:

- орієнтацію корекції поведінки на пріоритет загальнолюдських цінностей, звернення до джерел родинного середовища,

поєднання інтересів суспільства і потреб особистості;

- цілеспрямоване поєднання корекції з самоаналізом, самокорекцією, самопомогою, суть яких - спиратися на позитивний потенціал особистості та її прагнення сприйняти соціальний вплив;

- систематичний та постійний аналіз соціально-педагогічних проблем учнівської молоді;

- співпрацю, партнерство, взаємодію студента та соціального педагога, яка сприяє успіху корекційної роботи;

- переорієнтацію з загально-колективних форм роботи впливу на індивідуальні роботи.

Під соціальною реабілітацією розуміють вид соціально-педагогічної діяльності спеціально уповноважених органів держави, закладів освіти, студентських органів самоврядування, соціально-педагогічних служб для молоді, спрямованої на здійснення системи організаційних, економічних, правових, культурних, освітніх, лікувально-оздоровчих та інших соціально-педагогічних заходів щодо відновлення фізичного стану, честі, гідності, прав і свобод студентської молоді.

Зміст соціальної реабілітації становить: реконструкція соціокультурного оточення різних категорій студентської молоді, надання допомоги в комунікації та навчанні, цілеспрямованій соціально-психологічній роботі з близькими та родичами; надання допомоги в професійному самовизначенні, сприяння працевлаштуванню; організація дозвілля та спілкування; виявлення творчих здібностей; охорона прав студентської молоді; медичний, педагогічний, психологічний патронаж; створення позитивної студентської думки щодо багатоаспектності проблем молодих сімей, жінок, дітей і молоді. [4]

Слід зауважити, що виділяють такі способами організації соціально-педагогічної діяльності у ВНЗ:

а) індивідуальні, що передбачають виконання соціально-педагогічних напрямів відповідно до потреб особистості та характеру проблем, які постали перед молоддю. Це консультація, індивідуальні бесіди, інформування, соціальні послуги, діагностика проблем, соціальний патронаж, соціальна терапія, обстеження та лікування, попередження і позбавлення шкідливих звичок;

б) групові, що передбачають організацію діяльності з невеликою групою студентів щодо розв'язання однієї загальної проблеми. До групового способу організації соціальної роботи можна віднести такі види роботи як соціальне корисну діяльність, соціальну освіту, створення виховуючого середовища в групі, залучення студентів до молодіжних клубів,

наукової роботи, бесіди, лекції, інструктажу, психолого-педагогічної корекції, соціально-правової допомоги, роботи з молоддю сім'єю, розв'язання конфліктів, спілкування, диспут;

в) колективні, що передбачають одночасну соціально-педагогічну роботу із проблеми у великій групі студентів, що передбачає соціальну освіту, допомогу, юридичну консультацію щодо вирішення проблем колективу, культурні, художні, спортивні форми організації дозвілля, захист прав студентсько-викладацького складу, реконструкцію соціокультурного оточення студентів; створення позитивної студентської думки щодо багатоаспектності проблем молоді.

Отже у сучасних умовах перед ВНЗ та його культурно-освітнім середовищем постають завдання, пов'язані з формуванням майбутнього фахівця, а це, в свою чергу, вимагає від ВНЗ і його середовища організації соціально-педагогічної діяльності, що може привернути увагу молоді до важливих соціальних цінностей, таких як громадянськість, взаємодопомога, відповідальність, толерантність, комунікабельність, співтворчість тощо. І коли більшість студентів будуть підтримувати і спиратися на відповідну систему соціально-

педагогічної роботи, то це буде свідчити про стабільність соціокультурного середовища ВНЗ та його вплив на студентську молоддь.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ван В.А. Формирование коллектива студенческой группы: Автореф. дис. ...к.п.н - Минск, 1980. - с 22.
2. Герасіна Л.М., Ятченко А.Д. Вища школа: реформування в демократичному суспільстві: Навч. Посібник. - Х.: Акта, 1998. - 276 с.
3. Зверева І.Д. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні: Автореф.дис. ...д-ра пед.наук. - К., 1998.- 40 с.
4. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка / соціальна робота. - К.: ІЗМН, 1997. - 392 с.
5. Концепція виховної роботи зі студентами / Укл. Я.О.Мольчак. -Луцьк: ВДХ 1998. - 43 с.
6. Просецкий П.А, Голубева В.Н., Семиченко В.А. Психологическая структура профессионально направленного студенческого коллектива и пути ее совершенствования // Проблемы психологии личности и коллектива. - М., 1979. - С. 23-53.
7. Соціальна педагогіка: Навч. метод. посібник / Барактян М.М. та ін.: за заг.ред А.Й.Капської. - К.: ІЗМН, 1998. - 220 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА:

Кравцова Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти та соціальної педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: дослідження особливостей соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю.